

Paspoort

Voor de wereld van
de geschiedenis

Archeon

OPEN
ARCH

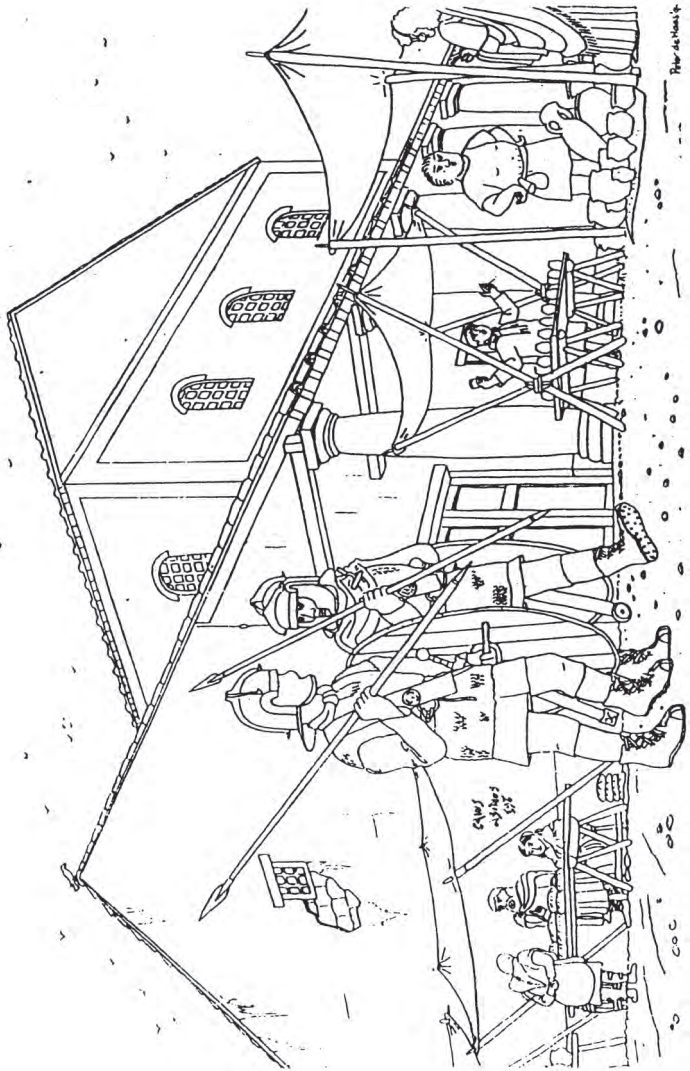

Education and Culture DG
Lifelong Learning Programme

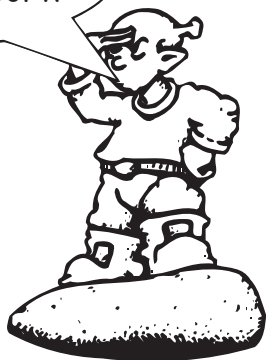
Cultuur

Vul hier je naam in
van je eigen paspoort!

Plak hier je foto

Naam: _____

Straat en huisnummer: _____

Woonplaats: _____

Telefoonnummer: _____ Leeftijd: _____

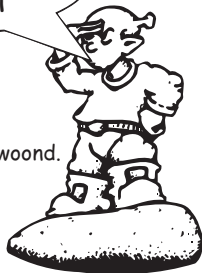
Mijn beste vriendje/vriendinnetje is: _____

Wat ik later worden wil: _____

Het leukste plekje in Archeon vind ik: _____

Hartelijk welkom
in Archeon

In Archeon zijn 43 huizen, hutten en boerderijen nagebouwd die vroeger echt in Nederland zijn bewoond. Onze Archeotolken, die in ons park werken, laten zien hoe de mensen in de verschillende tijden in Nederland leven.

Met dit paspoort kom je in alle tijden en beleef je een hoop. Volg de route en lees de vragen. Als je goed om je heen kijkt, weet je de antwoorden wel. Je kunt ook een praatje maken met een van onze Archeotolken.

Maar voor je begint - eerst graag je aandacht voor iets bijzonders. Een ernstige zaak. Maar je zult er ook om lachen. Het gaat namelijk over poep!

Archeon werkt mee aan schoon drinkwater in het land Malawi in Afrika. Jij kunt hier ook bij helpen. Geef tien cent, en Archeon doet daar tien cent bij. Zo sparen we samen voor goedwerkende waterpompen, zodat de mensen in Malawi niet langer ziek worden door vervuild water te drinken.

Op de volgende bladzijden lees je waarom het water zo vies is. En niet lachen hoor, het is een ernstige zaak.

Je kunt thuis of op school via de computer zien hoe het met het project gaat, op de website van Archeon www.archeon.nl

Dank voor je medewerking en veel plezier in Archeon.

akvo.org
See it happen

Water en hygiëne

Hoe gingen mensen vroeger naar de WC, toen er nog geen WC's waren? Dronken de mensen uit de sloot, toen er nog geen kranen waren? Werden ze dan niet ziek? Schoon drinkwater en een goede hygiëne zijn heel belangrijk voor je gezondheid, nu, en ook in het verleden.

Stel, je moet heel nodig. Het allergemakkelijkst is natuurlijk om gewoon ergens buiten, achter een bosje, je behoefte te doen. In de steen-, brons- en ijzertijd was dat ook de gewoonte. Maar niet alleen vroeger: nog steeds poepen wereldwijd zo'n 1.100.000.000 mensen (echt waar!!) buiten in de bosjes.

Maar ongezond is het wel. Poep kan gemakkelijk in het drinkwater komen, bijvoorbeeld als de regen het in de rivier spoelt. Ook kunnen vliegen eerst op poep en daarna op eten gaan zitten, en zo ziektes overdragen. En als je je handen niet wast, komt er poep via je handen in je mond. Bah!

Veel beter is het al om een gat in de grond te graven, en dat als wc te gebruiken. Dan blijft de poep in ieder geval op één plek.

Romeinse WC's

Bij de Romeinen vonden ze het veel gezelliger om met z'n allen tegelijk op de wc te zitten. Neem maar eens een kijkje in het Romeinse badhuis in het Archeon om te zien hoe dat in zo'n latrina ging. Hieronder zie je zo'n gezellige gemeenschappelijke wc.

De Romeinen kenden nog geen wc-papier maar gebruikten een vochtige spons op een stok. Deze werd na gebruik schoongemaakt in de geul met stromend water die voor de zittingen langs liep. Zo was de spons weer schoon voor de volgende gebruiker.

De Romeinen gebruikten veel water voor al hun badhuizen, latrines en fonteinen. Schoon water werd soms wel van 50 km ver aangevoerd door aquaducten: stenen bouwwerken onder of boven de grond. Op het plaatje beneden zie je de ruïnes van een Romeins aquaduct in Frankrijk.

De Middeleeuwen en daarna...

In een middeleeuwse stad hadden luxe huizen een beerkelder. Hierin kwam poep terecht via het 'secreet', de middeleeuwse wc. Die beerkelder werkte als een grote zeef. Al het vocht verdween in de grond. Wat overbleef veranderde langzaam in een neutrale compost. De minder rijke huizen hadden achterin de tuin een vrijstaand houten secreet, dat meestal uitkwam op het water. Kun jij de secreten vinden in Archeon?

Als er geen water was, werd de poep van tijd tot tijd over de tuin verspreid en in de grond gewerkt.

Wist je dat planten heel goed groeien op poep?

Na de middeleeuwen raakten de steden voller en drukker. De mensen moesten samendoen met gemeenschappelijke waterputten. Het grondwater daarin raakte verontreinigd door de grachten, die waren veranderd in open riolen. Ziektekiemen verspreidden zich hierdoor gemakkelijk, en besmettelijke ziektes als cholera en tyfus eisten veel mensenlevens.

Er kwam pas een eind aan deze gevaarlijke situatie in onze steden door de aanleg van een waterleiding en een gesloten riolering.

Het heden

In het westen hebben we onze hygiëne goed geregeld, en hebben we schoon drinkwater en goede wc's. Maar in veel ontwikkelingslanden is dat nog niet het geval.

Zou jij water uit zo'n vieze poel drinken? Liever niet toch? Van de bacteriën in zulk water kun je flink ziek worden.

Veel mensen in ontwikkelingslanden halen hun drinkwater uit een waterput. Toch kan dat water gemakkelijk vervuild raken, bijvoorbeeld als de emmer vies is, of als er bladeren en insecten invallen. Daarom is een dichte waterpomp nog beter.

Dit jaar steunt Archeon een project om in het Afrikaanse land Malawi waterpompen te plaatsen, om in de praktijk te laten zien hoe belangrijk schoon drinkwater is.

De ontwikkeling van het project kun je volgen via www.archeon.nl

SPEURTOCHT PREHISTORIE

8800-12 voor Christus

PREHISTORIE

De mensen in de prehistorie kunnen niet lezen of schrijven, ze hebben geen letters nodig. Zij zijn niet dommer dan wij. Ze weten veel. Ze maken zelf huizen, kleding en gereedschappen. Alles van materialen uit de natuur: planten, dieren en stenen. Aan het eind van de prehistorie leren de mensen metaal kennen.

Route: vanuit het entreegebouw loop je over het pad recht op het oudste kamp van Archeon af: hier kom je in de middensteentijd.

MIDDEN STEENTIJD

8800-5300 voor Christus

Achtduizend jaar geleden leven de mensen in ons land in de hutten die je hier ziet. Nederland is dan een groot loofbos. Hier en daar leven mensen in kleine kampen. Stel je voor dat je met je familie in zo'n hut woont. Je kunt buiten misschien oefenen hoe men vuur maakt in deze tijd. Kijk maar eens goed rond in een hut, je ziet een vuurplaats en een warme slaappleats met huiden. Deze mensen jagen op dieren en verzamelen bovendien wortels, bessen en noten. We noemen ze daarom ook wel jager-verzamelaars.

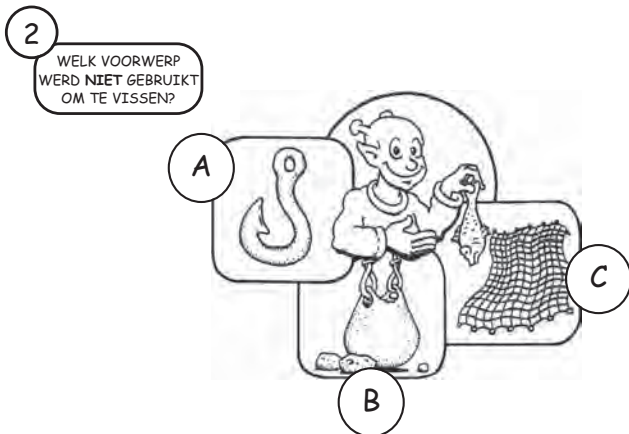
8800-2000 v. Chr.

2000-800 v. Chr. 800-12 v. Chr.

Oude, Midden en Nieuwe Steentijd | Bronstijd | IJzertijd

In het meer zie je boomstamkano's. Jij mag ze zelf proberen, maar let op, ze zijn wel wiebelig! Met deze kano's kunnen de mensen gaan vissen, maar ook verhuizen. Dat doen ze elk jaar minstens twee keer want in de zomer is op andere plaatsen voedsel te vinden dan in de winter.

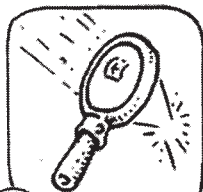

De mensen hebben niet veel bezittingen, alleen wat nodig is om te overleven. Als je zo vaak verhuist is het maar lastig om veel spullen te hebben. Erg belangrijk zijn jacht- en visgerei, goed gereedschap van vuursteen, bot of gewei, een goede woning en vervoer. Om eten te bereiden en om je warm te houden is vuur nodig. Een vuurmaakset is dus onmisbaar.

Deze mensen kennen de natuur heel erg goed. Ze weten bijvoorbeeld precies welke planten en kruiden ze kunnen gebruiken voor het eten of als geneesmiddel. En ook welke niet....!

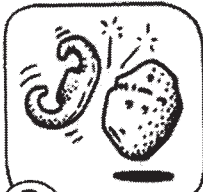
4

WELKE
VUURMAAKSET
PAST IN DEZE
TIJD ?

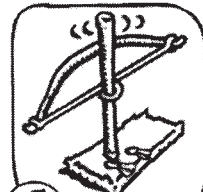
A

VERGROOTGLAS

B

VUURSLAG

C

VUURBOOG

Route: vanaf het kamp in de middensteentijd loop je over het asfaltpad. Aan het einde van het pad kom je bij de Eerste Boeren.

Wist je dat sommige huizen wel meer dan 37 meter lang zijn?!

EERSTE BOEREN

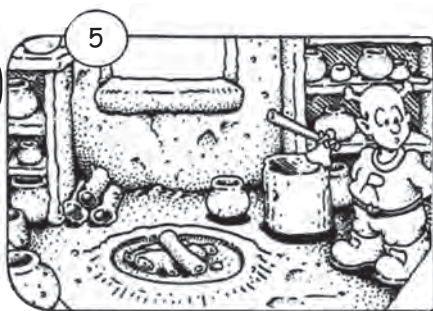
5300-4900 voor Christus

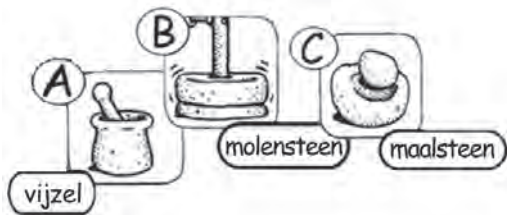
Zevenduizend jaar geleden leven de Eerste Boeren in het zuiden van ons land. Zij wonen in grote boerderijen van hout en leem met een dak van stro. De boeren houden vee en hebben akkers waarop ze graan en andere gewassen telen.

Zij hoeven daarom niet meer te verhuizen of op jacht te gaan zoals de jager-verzamelaars in de middensteentijd. Er is dus veel veranderd in het leven van de prehistorische mens.

Daarom noemen wij deze periode de nieuwsteentijd. Als je in de boerderij kijkt, zie je allerlei potten van klei, die zijn handig om mee te koken. Je zet ze gewoon bij het vuur.

Hoe wordt hier graan gemalen?

Route: je kunt achter uit het huis de twee bruggetjes over. Dan de eerste rechts naar het hunebed.

HUNEBEDBOUWERS

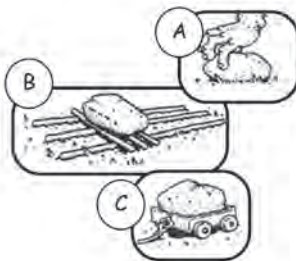
3400-2900 voor Christus

Grote stenen met aarde eroverheen, dit is nou een hunebed.

6

HOE WERD Z'N GROTE STEEN VERPLAATST?

8800-2000 v. Chr.

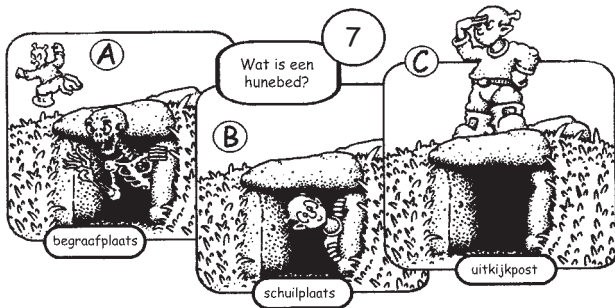
Oude, Midden en Nieuwe Steentijd | Bronstijd | IJzertijd

2000-800 v. Chr. 800-12 v. Chr.

Wist je dat sommige hunebedstenen zwaarder zijn dan een vrachtauto?!

De hunebedbouwers wonen vijfduizend jaar geleden in het noorden van ons land. Daar kun je nog steeds echte hunebedden zien. Het hunebed is niet om in te wonen, dat zie je wel. Als je in het huis van de hunebedbouwers kijkt, ziet dat er wat gezelliger uit. Verschillende kamers en een oventje om brood te bakken. Rond het huis liggen kleine akkertjes. Hunebedbouwers gaan ook vaak op jacht. Zo komen ze aan vlees en bont. Van bont maken ze kleding.

Route: het pad loopt tussen het hunebed en het huis door en dan met een bocht naar rechts. Aan de overkant van het bruggetje sta je in de bronstijd.

BRONSTIJD

2000-800 voor Christus

Wist je dat de koeien in de Bronstijd heel erg klein zijn?!

Vaak maar 90 cm hoog.

Op het erf van de bronstijd zie je een schuur, een grafheuvel, een akker en een huis. Zo'n erf is gevonden in de buurt van Geldermalsen bij een archeologische opgraving. Het is vierduizend jaar oud. Hier wonen boeren. Zij verbouwen granen, groentes en vlas op hun akkers en houden vee, vooral koeien zijn erg belangrijk. Van vlas wordt garen gesponnen waarvan kleding kan worden gemaakt.

8

WAAR ZOU HET VEE
GESTALD WORDEN?

A IN HUIS

B BUITEN

C IN EEN STAL

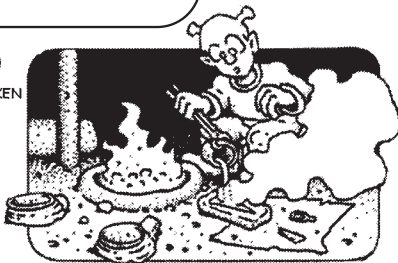
9

WAT WORDT ER IN DE SCHUUR OP DE
TEKENING HIERONDER GEDAAN?

A BRONGSIETEN

B BROOD BAKKEN

C KOKEN

Brons is het nieuw ontdekte materiaal, daarom wordt dit de bronstijd genoemd. Brons wordt gemaakt van koper met tin. Het wordt verhit, gesmolten en gegoten. Er worden messen, bijlen en mantelspelden van gemaakt. Koper en tin zijn in Nederlandse grond niet te vinden. Daarom wordt er handel gedreven met andere landen om de metalen te krijgen. Al zitten de grondstoffen voor brons gratis in de bodem, door het reizen en handelen wordt brons toch een kostbaar product.

10

WAAR ZOU DIT VOOR
GEBRUIKT WORDEN?

A WEVEN

B SPINNEN

C VLECHTEN

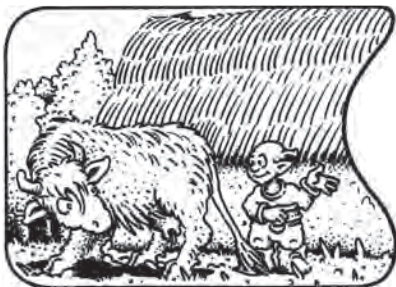
Route: langs de schuur buigt het pad naar links langs het water, rechts zie je de ijzertijd-boerderijen.

IJZERTIJD

800-12 voor Christus

De huisjes van de ijzertijd staan op een terp. Dat is een heuvel die door mensen is gemaakt. De huisjes stammen uit Noord-Groningen, vlak bij de zee.

Wist je dat de muren van deze huisjes zijn gemaakt van klei en... koeienpoep?!

11

WAAROM MAAKTE MEN ZO'N TERP?

- A VANWEGE OVERSTROMINGEN
- B OM DICHTER BIJ DE GODEN TE ZIJN
- C ZE VERVEELDEN ZICH

Deze periode heet ijzertijd omdat mensen nu hebben geleerd om ijzer te verwerken. IJzer is veel harder dan brons, er kunnen sterke gereedschappen van worden gesmeed.

Route: loop naar de overkant van de speeltuin. Links voor je zie je een wit gebouw met een rood dak, dit is de Romeinse herberg.

8800-2000 v. Chr.

2000-800 v. Chr. 800-12 v. Chr.

Oude, Midden en Nieuwe Steentijd | Bronstijd | IJzertijd

15

SPEURTOCHT ROMEINSE TIJD

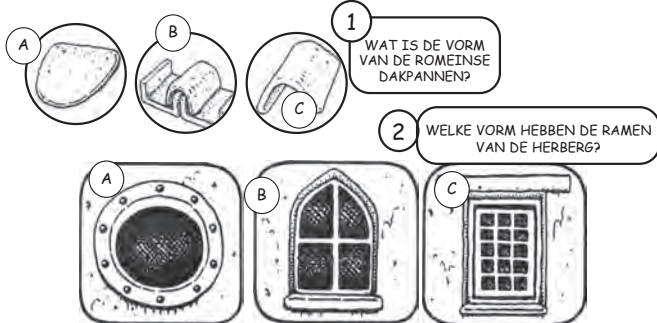
12 voor Christus - 400 na Christus

Wist je dat de Romeinen al pizza's eten, maar dan met niets erop... want van tomaten hebben ze nog nooit gehoord?!

De Romeinen veroveren tweeduizend jaar geleden een deel van ons land. Zij bezetten het zuiden van Nederland wel vierhonderd jaar lang. De Romeinse heersers hebben goed getrainde soldaten. Ze bouwen forten om hun grenzen te verdedigen. Waar je het Romeinse gedeelte van Archeon binnenkomt, zie je een deel van een Romeinse muur met torens. Zo zien de forten aan de grens van het Romeinse Rijk eruit. Deze grens wordt gevormd door de rivier de Rijn en loopt onder andere door Alphen aan den Rijn. De Romeinse stad in Archeon heet Trajectum ad Rhenum. Dit betekent "Oversteekplaats aan de Rijn". De gebouwen van dit Romeinse stadje komen uit ongeveer 150 na Christus, de tijd van de vriendelijke keizer Antonius Pius. De Romeinen die je in Archeon ziet, zijn dus in dienst van deze keizer.

De Romeinen bouwen op een hele andere manier dan de mensen die oorspronkelijk in Nederland wonen. Vergelijk de ijzertijd-boerderij uit de prehistorie maar eens met de gebouwen in de Romeinse stad. De Romeinen gebruiken dakpannen, beton en vensterglas.

HERBERG

Op de muren van de herberg zie je allerlei teksten staan in het Latijn. Dat is de taal die de Romeinen spreken. Je ziet in het blauw het woord **HOSPICIUM**, dit betekent "herberg".

In de herberg kunnen reizigers eten, overnachten en hun paard stallen. Als je binnenkomt zie je rechts in de hoek de deur naar het Triclinium. In deze luxekamer liggen de Romeinen te eten. Liggen inderdaad, dat vinden ze prettiger dan zitten.

Er horen ook stallen bij de herberg. Op de muur staat de Godin Epona afgebeeld. Zij is de beschermster van de paarden.

Wist je dat Romeinse meisjes pas 8 dagen na hun geboorte een naam krijgen; jongens zelfs nog een dag later?!

3

WELK WOORD DAT MET
PAARDEN TE MAKEN HEEFT
KUN JE TERUG VINDEN IN
HET WOORD 'EPONA'

- A POEN
- B PAARD
- C PONY

Route: het grote gebouw tegenover de herberg is het badhuis.

Romeinse tijd
12 v.d.t. - 400 n.d.t.

Wist je dat kinderen in de Romeinse tijd al knikkerden en jodden?!

DE ROMEINSE BURGERS
DRAGEN EEN TOSA, WEEET
JIJ WAT DAT IS ?

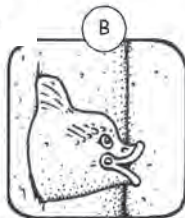
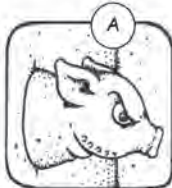
4

BADHUIS

Het badhuis is erg populair in de Romeinse tijd. Thuis hebben de mensen geen bad en daarom komen ze hier. Niet alleen om goed schoon te worden, maar ook om andere mensen te ontmoeten of om te sporten. Bovendien kunnen ze in het badhuis gemasseerd worden. De Romeinen gebruiken zand en olie om hun huid schoon te maken. Misschien kun je zien hoe dit gaat in de massageruimte.

5
IN HET BADHUIS
ZIE JE WATERSPUITERS.
OP WELKE DIEREN LIJKEN ZE?

Op de binnenplaats kun je sporten. Er is ook een zwembad.
De latrinae zijn in de zuilengalerij; dit zijn de toiletten.

Wist je dat ze in december de Saturnaliafeesten houden, waarbij slaven en meesters voor 1 dag van rol wisselen?!

HOE VEEGDEN
ROMEINEN HUN
BILLEN AF?

6

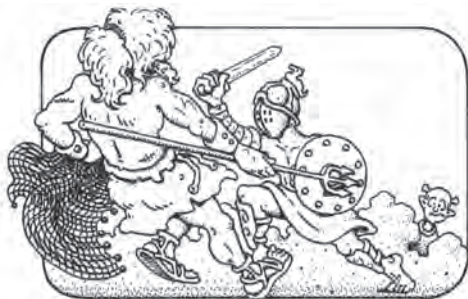
A MET HUN HANDEN

B MET ROMEINS WC- PAPIER

C MET EEN SPONS AAN EEN STOK

Achter de binnenplaats is een strijdperk met een tribune eromheen. Hier vechten de gladiatoren aan het eind van de dag.

7

HOE HEETTE HET
MET ZAND BESTROOIDE
STRIJDPERK?

A ACROPOLIS

B COLOSSEUM

C ARENA

Route: Als je het badhuis via de hoofdingang verlaat, zie je voor je de tempel liggen.

Romeinse tijd
12 v. Chr. - 400 n. Chr.

TEMPEL

Voor het tempelgebouw is een ommuurd plein. Midden op zit Jupiter hoog in zijn zetel. Hij houdt een bliksemschicht in zijn hand. Jupiter is de Romeinse oppergod. In de tempel wordt de godin Nehalennia vereerd. Zij is de godin van de vruchtbaarheid. Er worden offergaven aan de godin gebracht om haar gunstig te stemmen. Dit is vaak fruit.

Wist je dat schoolkinderen hun eigen godin hebben: Minerva?!

8

HOE ZIET DE GODIN NEHALENNIA ER UIT?

Route: als je de tempel via de poort verlaat, sta je voor de pottenbakker.

DE POTTENBAKKER

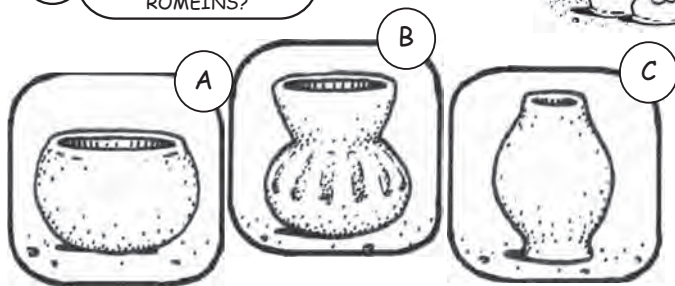
Net als in de prehistorie worden er aardewerkpotten gemaakt van klei. De Romeinse pottenbakker gebruikt daarbij echter wel een draaischijf, zodat zijn potten heel mooi glad en symmetrisch worden. De pottenbakker heeft in zijn tuin een grote oven om het aardewerk te bakken.

Wist je dat je tegen kiespijn een klein pakketje van mussenpoep om je nek kan hangen?!

9

WELKE POT IS TYPISCH ROMEINS?

Route: tussen tempel en badhuis ligt het forum.

FORUM

De markt wordt gehouden op het forum. Er zijn zaken te koop die de mensen in Nederland niet kennen zoals olijven, zijden stoffen en kippen. Vanaf het podium kan het volk worden toegesproken of er wordt een slavenverkoop gehouden. Soms kun je daar genieten van muziek of theater, bijvoorbeeld een maskerspel.

Exerceer met een Romeinse soldaat! Of kijk eens goed naar zijn wapenuitrusting. Kun je je voorstellen hoe je met zo'n gewicht nog dertig kilometer kan marcheren?

ROMEINSE CIJFERS:

Wist je dat elke 9^e dag van de maand de school gesloten is vanwege de markt: veel te lawaaiig?!

WELKE CIJFERS
ZIJN ROMEINS?

10

(A) 1 2 3 4 5 6

(B) I II III IV V VI

(C) 9 9 9 9 9 9

11 Romeins Nederlands Uitkomst

I + I+..... =

V+V+..... =

X-V+..... =

V-I+..... =

+

Nederlands	=	Romeins
1	=	I
5	=	V
10	=	X
50	=	L
100	=	C
500	=	D
1000	=	M

De Romeinen zijn de eersten in ons land die schrift gebruiken. Zij schrijven allerlei zaken op die ze belangrijk vinden.

Hun alfabet bestaat uit 23 letters.

- De I en de J worden als I geschreven

- De U en de V worden als V geschreven

De K, de Y en de Z gebruiken de Romeinen bijna nooit.

A	F	L	Q	W
B	G	M	R	X
C	H	N	S	Y
D	I	O	T	Z
E	K	P	V	

WELK WOORD IS NIET
GOED GESCHREVEN?

12

(A) HOSPICIUM

(B) AQUADUCT

(C) PORTICVS

Wist je dat dit de Vikingtijd heet? Vikingen komen uit het noorden. Ze worden ook wel Noormannen genoemd. Ze bestaan van handel en plunderingen.

route vanaf het Romeinse gedeelte: loop vanaf de pottenbakker terug richting badhuis, sla vóór de herberg linksaf. Passeer de speeltuin, ga nog even rechtdoor. Nu ben je aanbeland in de vroege middeleeuwen.

SPEURTOCHT VROEGE MIDDELEEUWEN (Vikingen)

400-1000 na Christus

De middeleeuwen duurden heel lang, wel duizend jaar. De eerste helft noemen we de vroege middeleeuwen. Tussen de vroege en de late middeleeuwen zijn grote verschillen.

Godsdienst is heel belangrijk voor de mensen. Tijdens de vroege middeleeuwen geloven de mensen in meerdere goden. Je hebt Wodan, Donar en Freija. Hun namen vind je nog terug in de woorden woensdag (Wodans dag), donderdag (Donars dag) en vrijdag (Freija's dag).

De belangrijkste is de god Thor. Hij beschermt tegen wanorde en kan tegen reuzen vechten. Hij heeft een donderende hamer als wapen. Veel mensen geven hun woonplaats en kinderen namen die van Thor zijn afgeleid.

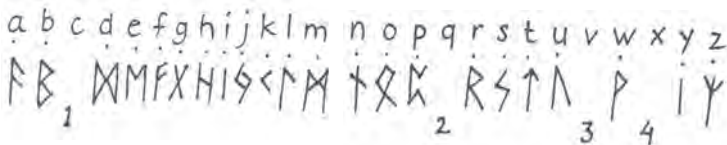
Aan het einde van de vroege middeleeuwen komen priesters naar ons land om hier het christendom te verspreiden. Dit is een nieuwe godsdienst, met maar één God. Deze godsdienst is in de late middeleeuwen het belangrijkste geworden.

400-1000 n.Chr.

1000-1500 n.Chr.

Vroege middeleeuwen | Late middeleeuwen

De Vikingen hebben een eigen alfabet. De letters die zij gebruiken heten runentekens. Ze bestaan uit allemaal rechte lijnen. Zo kun je ze makkelijk op een stuk hout krassen met een mes. Een mes heeft iedereen bij zich. Er is verder geen inkt, pen of papier nodig! Hieronder zie je een runenalfabet.

1

KAN JIJ LEZEN VAN
WIE DEZE RING IS?

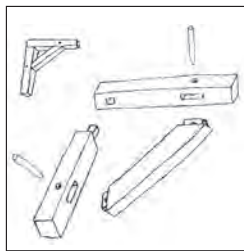
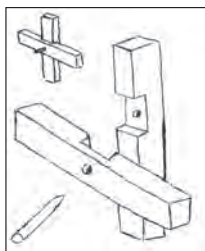
Probeer je eigen naam eens in runentekens op de kam te schrijven.

- 1: klinkt de C als een s? Neem dan de rune s;
klinkt de C als een k? Neem dan de rune k.
- 2: een Q kun je vervangen door de runen k en w.
- 3: een V kun je vervangen door de rune f.
- 4: een X kun je vervangen door de runen k en s.

In de vroege middeleeuwen gebruiken de mensen geen bakstenen of dakpannen om hun huizen te bouwen. Ze werken veel met hout. Eerst wordt een houten huisgeraamte gebouwd. De muren zijn van planken of van leem, een kleverig soort klei, die op een vlechtwerk van takken is gesmeerd. De daken zijn van riet gemaakt of van kleine plankdeeltjes. Bijna alle constructies zijn van alleen hout gemaakt.

2 KUN JIJ ONTDEKKEN
IN WELK GEBOUW WELKE
VERBINDING IS GEBRUIKT?

Route: volg de bocht en je komt in de Damstrate van het laatmiddeleeuwse stadje Gravendam.

Vroege middeleeuwen | Late middeleeuwen
400-1000 n. Chr. | 1000-1500 n. Chr.

Wist je dat je in de middeleeuwen al vanaf 7 jaar aan de slag moest? Je ging dan soms ook al het huis uit, bij pappa en mamma weg?!

SPEURTOCHT LATE MIDDELEEUWEN

1000-1500 na Christus

Welkom in Gravendam! Dit stadje uit de veertiende eeuw is zo genoemd omdat de graaf van Holland de dam beheert. Deze stad is ontstaan door een dam te bouwen in een stroom. Hierdoor blijft het gebied droog en kunnen er mensen wonen.

DE DAMSTRATE

In de Damstrate wonen eenvoudige mensen. De visser, de herder, de imker, de mandenmaker en de houtbewerker. Deze beroepen staan nog half in het boerenleven van het platteland, en half in het ambachtelijke leven van de stad. De huizen zijn gemaakt van hout met leem en hebben meestal een rieten dak. Er is maar één kamer, waarin het hele gezin alles doet: werken, eten, koken, spelen en slapen. Als je licht in huis wilt, zet je een luik open; maar pas op voor de wind, want er zit geen glas in! In de tuintjes verbouwd de mensen hun eigen groente. Kijk er staat in elke tuin een secreet. Dat is dat huisje.

1

WAAR ZIJN DEZE
HUISJES VOOR?

- A TOILET
- B AFWASPLEK
- C PUT

SMID EN STAL

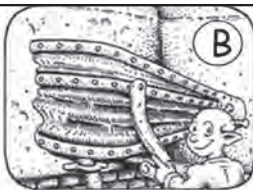
De smid blaast met een grote blaasbalg lucht in het vuur, dan wordt het extra heet. Zo kan hij het ijzer goed smeden. Hij vormt het met hamer en aambeeld.

Wist je dat het vuur van de smid heel erg heet is; wel 1700 graden?!

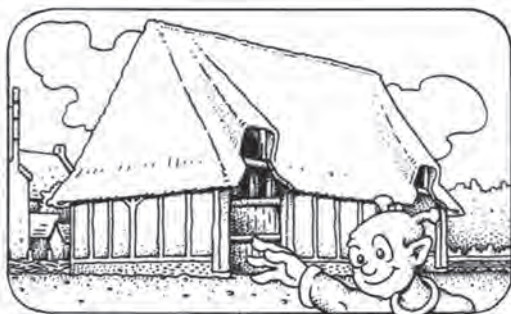

2

HOE GROOT IS DE BLAASBALG ONGEVEER?

In de stal kunnen mensen hun paard stallen. Dit doen de rijken en de reizigers die in de stad te gast zijn.

WELK DIER ZIE JE NIET IN EN ROND DE STAL?

3

400-1000 n.dr.

1000-1500 n.dr.

Vroege middeleeuwen | Late middeleeuwen

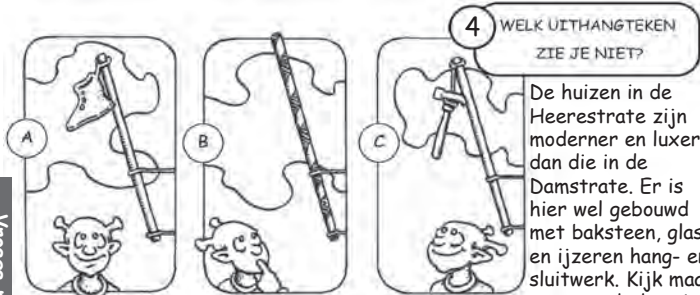
HEERESTRATE

In de Heerestrategie wonen rijkere mensen zoals de schoenmaker, de bakker en de pottenkoper.

Wist je dat ze in de middeleeuwen schoenen met lange puntneuzen heel mooi vonden? Ze worden uiteindelijk zo lang dat je erover kunt struikelen!

Aan de uithangtekens op de huizen kun je herkennen wie daar woont en werkt. Middeleeuweners gebruiken nog weinig letters omdat niet iedereen kan lezen.

De huizen in de Heerestrategie zijn moderner en luxer dan die in de Damstrate. Er is hier wel gebouwd met baksteen, glas en ijzeren hang- en sluitwerk. Kijk maar eens goed, dan zie je veel verschillende bouwmaterialen!

Toch zit in de meeste huizen nog veel hout en bijna alle daken zijn nog van riet. Er is veel gevaar voor brand en daarom moet men zich in de stad aan strenge regels houden.

Zo moet je een belangrijk voorwerp aan de zijmuur hangen voor als er brand uitbreekt.

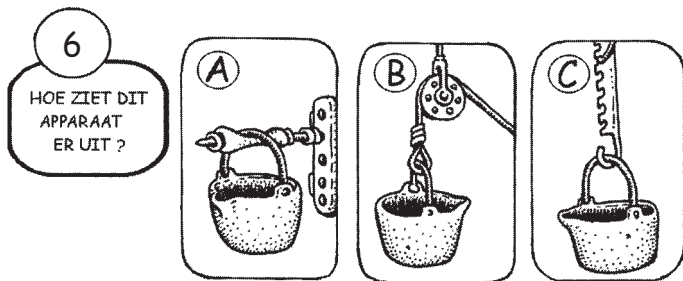

400-1000 n.d.vr.

Vroege middeleeuwen — Late middeleeuwen

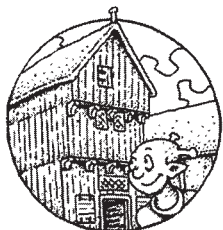
1000-1500 n.d.vr.

In de meeste huizen zie je een haardplaats die tegen de wand aanzit. De rook gaat door de schoorsteen naar buiten. Per schoorsteen moet belasting betaald worden. Er wordt hout of turf gestookt. Het vuur dient voor warmte en om op te koken. Boven het vuur hangt een haal, een handig apparaat om de potten boven het vuur in hoogte te kunnen verstellen.

Je ziet in deze huizen geen kranen en ook geen waterafvoer. Achter elk huis is een waterput. Naast de achterdeur zie je ook een rekje. Dat is de zogenaamde vatenbank.

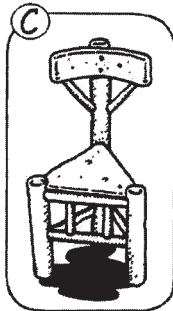
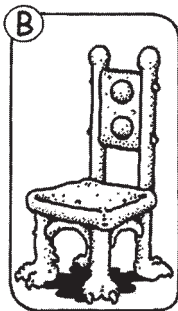
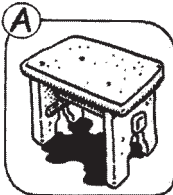
8
WELKE VORM
HEEFT HET
ZIJN AANZICHT
VAN HET HUIS ?

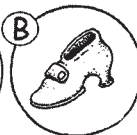
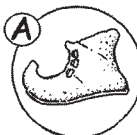
Ook de barbierschirurgijn woont in deze straat. (Je zegt het zo: Bar-Bier-Shjie-Rur-Gijn. Moeilijk hè?!) Hij is de kapper, de dokter en de drogist tegelijk.

De schrijnwerker is de meubelmaker van de stad. Hij maakt allerlei soorten stoelen. Kijk maar eens in de huizen of je ze kan vinden.

9
Welke is er
niet bij?

10
WAT IS DE VORM
VAN DE MIDDEL-
EEUWSE SCHOEN ?

400-1000 n.dhr. | Vroege middeleeuwen | Late middeleeuwen
 1000-1500 n.dhr.

Het duurste huis is dat van de pottenkoopman. Dit huis is van baksteen, heeft grote ramen en wel drie verdiepingen met hun eigen verwarming. De pottenkoopman heeft zelfs een wc binnen. Je bent vast al wel bewoners van de stad tegengekomen. In de middeleeuwen was het warm en netjes om een hoofddeksel te dragen. De mannen droegen een kapertje.

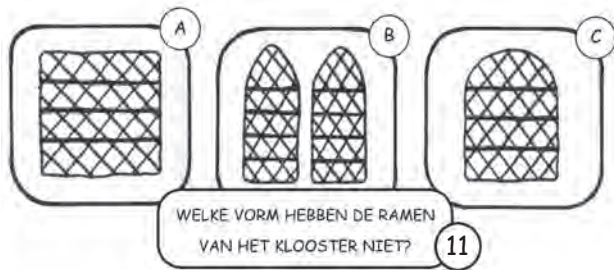
Wist je dat de Middeleeuwers geen plastic kennen? Kammen om je haar mee te kammen worden gemaakt van hoorn van een koe, tand van een walrus of van gewei van een hert!

Route: aan het einde van de Heerestrade zie je het klooster, het grote gebouw rechts voor je.

KLOOSTER

Er zijn veel kapellen, kerken en kloosters in de stad. Godsdienst speelt een belangrijke rol in het leven van alledag. Er zijn talrijke verschillende kloosterordes. De broeders die hier wonen zijn van Sint Franciscus. Ze zingen en bidden, geven onderwijs, verzorgen zieken en helpen de armen. Ook bieden ze onderdak en voedsel aan reizigers. De broeders onderhouden een grote kruidentuin.

400-1000 n.d.vr.

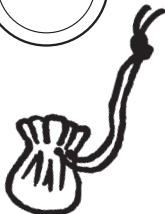
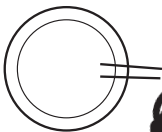
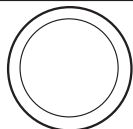
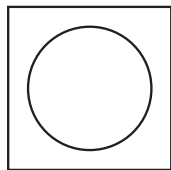
1000-1500 n.d.vr.

Vroege middeleeuwen | Late middeleeuwen

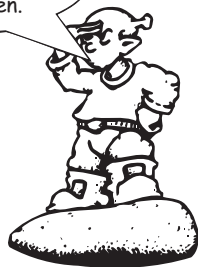
MAAK JE EIGEN PREHISTORISCH BUIDELTJE!

Dit heb je nodig:

- een kommetje
- een stukje stof of leer
- potlood
- schaar
- 65 cm touw
- steentje of schelpje

Hier staat een leuke
opdracht die je thuis of
op school kunt doen.

Neem een kommetje en zet dit op zijn kop op een stukje stof of leer. Trek de omtrek van het kommetje met een pen of een potlood om.

Knip de cirkel uit. Prik met de punt van de schaar 16 gaatjes, ongeveer 1 cm van de rand af.

Rijg het touwtje door deze gaatjes. Als je helemaal rond bent knoop je de uiteinden van het touw samen.

Trek het touwtje aan en plooi het buideltje daarbij mooi. Nu nog een bijzonder steentje of schelpje erin, en je kan het om je nek hangen!

MAAK JE EIGEN ROMEINSE MUNT

Hier staat een leuke opdracht die je thuis of op school kunt doen.

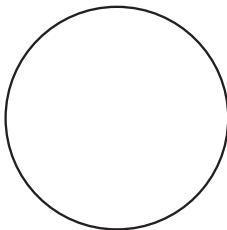
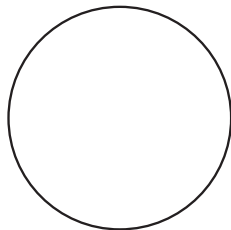

Hierboven zie je twee voorbeelden van Romeinse munten. Ontwerp nu eens je eigen munt. Teken een mooi portretje in het midden. Zet je naam langs de rand van de munt op Romeinse wijze. Kijk nog even op bladzijde 18 hoe dat moet! Is je ontwerp goed gelukt?

Dit heb je dan verder nodig:

- plakband
- een cirkel van gips (giet gips in een wc-rolletje)
- potlood
- puntig mesje
- schaar
- klei

Trek je ontwerp over, knip het cirkeltje uit, plak het met plakband achterstevoren tegen het raam, zodat je het spiegelbeeld erdoor ziet en teken dit na op een cirkeltje van gips. Kras in het gips de tekening uit. Nu heb je een mal om munten af te drukken in klei. Maak je schat zo groot als je wil! Neem zelfhardende klei, en verf de zelfgemaakte munten mooi zilver of goud!

MAAK JE EIGEN MIDDELEEUWSE BRIL!

In Archeon zie je de wereld van gisteren met
jouw ogen van nu. Heb je liever ogen van gisteren?
Maak deze echte middeleeuwse bril!

Dit heb je nodig:

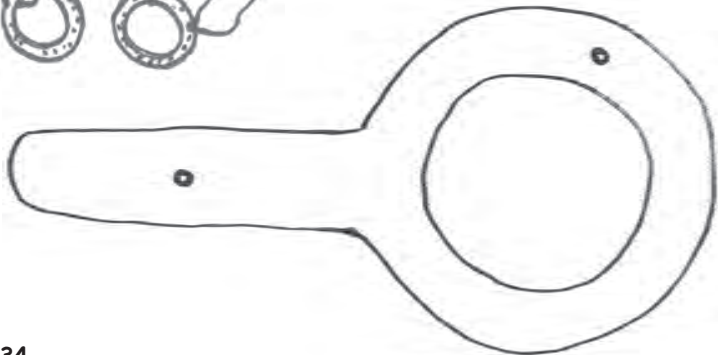
- kopieerapparaat of potlood en papier
- stevig karton (bijvoorbeeld schoenendoos)
- plaksel
- kleurpotloden
- schaar
- splitpen, drukknop of ijzerdraad
- dun touw

Hier staat een leuke
opdracht die je thuis of
op school kunt doen.

Kopieer het patroon op deze bladzijde
twee keer en plak het op stevig karton.
Je kunt het ook natekenen of overtrekken.
Kleur het alsof het van hout of van herten-
gewei is. Knip netjes uit, ook de ronde
kijkopeningen. Maak voorzichtig een klein
gaatje bovenin de steel. Zet de twee delen
aan elkaar met een splitpen, drukknop of
klein stukje ijzerdraad. Maak aan weers-
zijden een lus van touw voor je oren.

€ 0,50 korting bij aankoop van een ARCHEON KINDERMENU

Bestaande uit Fristi, Chocomel of Taksi
Frites, Mayonaise en Kipnuggets

Te verkrijgen in de Herberg of het Klooster.
1 menu per bon.

€ 1,50 korting bij aankoop van een

ZWAARD EN SCHILD

v.a. € 10,00

In te leveren bij de winkel in het entreegebouw.
1 bon per artikel.

10%

KORTING OP SPEELGOED

v.a. € 3,50

In te leveren bij de winkel in het entreegebouw.
1 bon per artikel.

€ 0,50 korting bij aankoop van een broodje Beemsterkaas.

Te verkrijgen in de Herberg of het Klooster.

1 broodje per bon.

BEEMSTER®

11 A
10 A
9 B
8 A
7 B
6 C
5 A
4 C
3 A
2 B
1 A
Late Middeleeuwen

12 B
11 21
10 B
9 C
8 A
7 C
6 C
5 B
4 A
3 C
2 C
1 B
Romeinse Tijd

11 A
10 A
9 A
8 A
7 A
6 B
5 C
4 C
3 B
2 B
1 B
Prehistorie

1 Ida
Vroege middeleeuwen

De antwoorden:

aantekeningen: _____

aantekeningen: _____

Archeon

MIX
Papier van
verantwoorde herkomst
FSC® C016391

